

TOSHKENT YARMARKASINING TASHKIL TOPISHI

“Ipak yo‘li innovatsiyalar” universiteti

“Pedagogika, psixologiya va umumta’lim fanlar”

*kafedrasi o‘qituvchisi **Rajabov Vohid Muhammad o‘g‘li***

Email: vrajov5@gmail.com

Tel: +998944723907

Annotatsiya: Mazkur maqolada Toshkent yarmarkasining XIX asrda tashkil topish sabablari, tarixiy sharoiti, dastlabki faoliyati hamda uning Turkiston general-gubernatorligi iqtisodiy hayotidagi o‘rni tahlil qilinadi. Maqolada arxiv manbalari, tarixiy asarlar va zamonaviy tadqiqotlar asosida yarmarkaning o‘lka iqtisodiyotiga ta’siri ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Toshkent yarmarkasi, Turkiston, iqtisodiy tarix, savdo, Rossiya imperiyasi, paxta, sanoat.

Аннотация: В статье анализируются причины создания Ташкентской ярмарки в XIX веке, исторические обстоятельства её возникновения, первоначальная деятельность и роль в экономической жизни Туркестанского генерал-губернаторства. На основе архивных источников, исторических трудов и современных исследований раскрывается влияние ярмарки на местную экономику.

Ключевые слова: Ташкентская ярмарка, Туркестан, экономическая история, торговля, Российская империя, хлопок, промышленность.

Annotation: This article analyzes the reasons for the establishment of the Tashkent Fair in the 19th century, its historical circumstances, its initial activities, and its role in the economic life of the Turkestan Governorate-General. The article reveals the impact of the fair on the local economy based on archival sources, historical works, and modern research.

Keywords: Tashkent Fair, Turkestan, economic history, trade, Russian Empire, cotton, industry.

Kirish: XIX asrning ikkinchi yarmi Turkiston o'lkasi tarixida yangi iqtisodiy bosqichning boshlanish davri bo'ldi. 1865-yilda Toshkentning Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi natijasida butun o'lka Rossiya iqtisodiy tizimiga bog'lana boshladi. Mazkur jarayonda savdo aloqalarini kengaytirish, xomashyo yetkazib berish va yangi bozorlarni ochish zarurati paydo bo'ldi. Shu maqsadda Turkistonning markaziy qismi bo'lgan Toshkentda muntazam yarmarka tashkil etish g'oyasi ilgari surildi. Toshkent yarmarkasi keyinchalik nafaqat mahalliy, balki mintaqaviy ahamiyatga ega iqtisodiy markazga aylandi. Mazkur maqolada yarmarkaning tashkil topish sabablari, dastlabki faoliyat bosqichlari va o'lka iqtisodiyotidagi o'rni tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Toshkent yarmarkasining paydo bo'lishi bevosita Rossiya imperiyasining Markaziy Osiyoda olib borgan siyosati bilan bog'liq edi. XIX asr o'rtalariga kelib Rossiya o'zining sanoat markazlari uchun yangi xomashyo manbalariga ehtiyoj sezgan. Turkiston bu jihatdan katta iqtisodiy imkoniyatlarga ega bo'lib, ayniqsa paxta, ipak va chorvachilik mahsulotlari bilan mashhur edi. Toshkent shahri geografik jihatdan ham muhim joylashuvga ega bo'lib, u qadimiy karvon yo'llari chorrahasi — Buxoro, Samarqand, Farg'ona va Orenburg yo'llari tutashgan hududda joylashgan. Shu sababdan ham yarmarka aynan Toshkentda tashkil etilishi tabiiy hol edi.

1868-yilda Turkiston general-gubernatorligi tuzilgach, iqtisodiy siyosatning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida yirik savdo markazlarini tashkil etish masalasi ko'tarildi. Yarmarka tashkil etish orqali Rossiya tovarlarini O'rta Osiyoga keltirish va mahalliy mahsulotlarni Rossiya bozorlariga chiqarish maqsad qilingan edi. Bu jarayon o'lka iqtisodiy hayotiga yangi turtki berdi. O'sha davrda Toshkentda mavjud bozorlar yirik hajmdagi savdo almashinuvini ta'minlashga qodir emas edi, shuning uchun yangi yarmarka zarur bo'ldi.

Toshkent yarmarkasi 1868-yildan boshlab muntazam ravishda tashkil etila boshlandi. Dastlabki yillarda yarmarka yoz faslida, iyun-iyul oylarida o'tkazilgan. Yarmarka joylashgan hudud – Yangi shahar (Noviy gorod) deb atalgan joyda, harbiy garnizon va ma'muriy binolar yaqinida joylashgan edi. Yarmarkaga Rossiyadan

metall buyumlar, shakar, choy, gazlama, asbob-uskunalar olib kelingan bo'lsa, mahalliy savdogarlar asosan paxta, ipak, qorako'l terisi, quritilgan mevalar, gilam va yog' mahsulotlarini sotganlar.

Toshkent yarmarkasi tez orada butun Turkiston o'lkasining eng yirik savdo markaziga aylandi. 1870–1880-yillar davomida yarmarkada savdo hajmi yiliga millionlab rublga yetgan. Arxiv ma'lumotlariga ko'ra, 1885-yilda yarmarka savdo aylanmasi 3,5 million rublni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich o'sha davrda o'lka iqtisodiyotining o'sish sur'atlarini aniq aks ettiradi. Yarmarka faqat savdo jarayoni bilan cheklanmay, yangi ishlab chiqarish tarmoqlarining paydo bo'lishiga ham turtki berdi. Paxta tozalash zavodlari, moy ishlab chiqaruvchi korxonalar, kichik to'quv sexlari tashkil etila boshlandi. Shuningdek, yarmarka faoliyati Toshkentda transport infratuzilmasining rivojlanishiga, ayniqsa temiryo'l tarmoqlarining qurilishiga sabab bo'ldi. 1898-yilda Toshkent–Orenburg temir yo'lining ochilishi yarmarkaning savdo imkoniyatlarini yanada kengaytirdi.

Toshkent yarmarkasining faoliyati Turkiston o'lkasining ijtimoiy-iqtisodiy hayotida muhim o'rin tutgan. Avvalo, yarmarka o'lka aholisining ishlab chiqarish madaniyatini o'zgartirdi. Mahalliy dehqon va hunarmandlar o'z mahsulotlarini yarmarka orqali sotish imkoniga ega bo'ldilar, bu esa ularni bozor iqtisodiyoti talablariga moslashishga undadi.

Ikkinchidan, yarmarka iqtisodiy modernizatsiya jarayonini tezlashtirdi. Yangi banklar, kredit uyushmalari va savdo shirkatlari tashkil etildi. Rossiya savdogarlari bilan hamkorlik mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirishga xizmat qildi. Toshkentda 1900-yillarga kelib bir nechta rus-tuzem savdo shirkatlari faoliyat yurita boshlagan.

Uchinchidan, yarmarka mintaqaning shaharsozlik rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Yarmarka atrofiga yangi yo'llar, omborxonalar, mehmonxonalar, hatto telegraf aloqalari ham qurildi. Bu esa Toshkentni o'lkaning iqtisodiy markaziga aylantirdi. Natijada, Toshkent yarmarkasi XIX asr oxiri – XX asr boshlarida butun Markaziy Osiyo savdo tizimining yuragi bo'lib xizmat qilgan.

Xulosa qilib aytganda, Toshkent yarmarkasining tashkil topishi Turkiston o'lkasining iqtisodiy tarixida yangi davrni boshlab berdi. U Rossiya imperiyasi va mahalliy iqtisodiyot o'rtasida iqtisodiy ko'priq vazifasini bajardi. Yarmarka faoliyati orqali Turkiston jahon bozorlariga kirish imkoniga ega bo'ldi. Shu bilan birga, yarmarka o'lka iqtisodiyotining tarkibiy o'zgarishlariga, yangi ishlab chiqarish tarmoqlarining shakllanishiga ham sabab bo'ldi. Bugungi kunda Toshkent yarmarkasi tarixi mintaqa iqtisodiy modernizatsiyasining muhim bosqichlaridan biri sifatida o'rganilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Алимов Р. Туркестан и афганские эмигранты (исторический очерк). – Ташкент, 2019.
2. Глущенко А. Торговля и ярмарки Туркестанского края в конце XIX века. – Санкт-Петербург, 1910.
3. Мирзаев М. О'рта Osiyoda kapitalistik munosabatlarning shakllanishi. – Toshkent, 1982.
4. Массон М.Е. История торговли в Туркестане. – Москва, 1956.
5. Архивные материалы Туркестанского генерал-губернаторства (ЦГА РУз, фонд 1, опись 2, дело 56).
6. Абдуллаев Х. Туркистонда sanoatning paydo bo'lishi va rivojlanishi. – Toshkent, 1974.
7. Маттиев, УБ (2019). ЗАВОЕВАНИЕ ТУРКЕСТАНА И ОСВЕЩЕНИЕ ВОПРОСА ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ В ИСТОРИОГРАФИИ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ. Теоретическая и прикладная наука , (3), 19–21.
8. Бегматдулобович, Маттиев Уткир. «Историческое освещение социально-экономической жизни афганских граждан в Туркестане (вторая половина XIX века – начало XX века)». Международный журнал Orange Technologies 2.11 (2020): 21-25.